

Jacek Lasota

plk, dr hab., prof. ASzWoj, Akademia Sztuki Wojennej
<https://orcid.org/0000-0002-1136-9829>

Dlaczego warto studiować historię sztuki wojennej

Aby zrozumieć teraźniejszość, nie mówiąc już
o przyszłości, musimy najpierw wejrzeć w przeszłość.
Winston Churchill

Wprowadzenie

Artykuł poświęcony jest kluczowemu problemowi, jakim jest poznanie istoty sztuki wojennej poprzez studiowanie dzieł, książek czy też artykułów naukowych. Inspiracją do jego napisania było przekonanie o konieczności zasygnalizowania potrzeby stałego zapoznawania się z dorobkiem praktyków i teoretyków sztuki wojennej. Podyktowane zostało to niepokojem związanym z coraz mniejszą wiedzą o sztuce wojennej i chaosem terminologicznym ją ogarniającym. Przyczyniło się do tego również niezrozumienie – wśród słuchaczy-oficerów, ale także wśród części wykładowców Akademii Sztuki Wojennej (ASzWoj) – roli, jaką historia sztuki wojennej odgrywa w procesie zdobywania wiedzy i doświadczenia wojskowego koniecznego w służbie wojskowej.

Sztuka wojenna jako jedna z dziedzin, w których przejawia się praktyczna działalność człowieka, obejmuje teorię i praktykę zarówno przygotowania i prowadzenia walki, operacji oraz całej wojny, jaki i organizacji, szkolenia i wychowania wojska. Sztuka wojenna, podobnie jak wojna i wojsko, jest również kategorią historyczną, posiada bowiem swoją historię, tj. przeszłość, teraźniejszość i przyszłość. Poznanie historii sztuki wojennej ma wyjątkowe i ważne znaczenie dla postrzegania problematyki współczesnej sztuki wojennej, a także jej rozwoju w przyszłości.

Aby uniknąć nieporozumień natury terminologicznej, należy od razu wyjaśnić, że zgodnie z polską tradycją historyczną historię sztuki wojennej rozpatruje się łącznie z historią wojen i innymi dziedzinami historii wojskowości, tworzącymi historię wojskową, w jej najściślejszych powiązaniach społecznych, ekonomicznych, kulturowych, gospodarczych czy demograficznych (polemologia) na podstawie analizy i oceny działań bojowych obydwu walczących stron, studiów terenowych, a zarazem w konfrontacji z doświadczeniami innych armii.

Należy w tym miejscu podkreślić różnice między układem dyscyplin, jakimi są: historia wojskowości, historia wojen i historia sztuki wojennej, a dziedziną nauki jaką jest historia wojskowa.

Historia wojskowa analizuje i uogólnia doświadczenia wojenne w różnych epokach historycznych, sprawdza działanie obiektywnych prawidłowości rozwoju sił zbrojnych oraz ich zależności od poziomu rozwoju społecznego, ekonomiki i polityki państw walczących; bada również znaczenie i rolę czynników subiektywnych (rola dowódcy). Historia wojskowa zawiera zatem całokształt wiedzy wojskowo-historycznej i jest pojęciem nadrzędnym nad terminami: historia wojen, historia sztuki wojennej i historia wojskowości.

Historia wojen bada wszystkie wojny, jakie były prowadzone w przeszłości, bez względu na ich znaczenie dla rozwoju sztuki wojennej. Jest więc faktograficzną podstawą historii sztuki wojennej i dostarcza opisową stronę wojen i konfliktów zbrojnych, większą uwagę poświęcając zagadnieniom politycznym, dyplomatycznym, społecznym i ekonomicznym. Pokazuje również rolę danej wojny czy konfliktu zbrojnego w ogólnym procesie rozwoju armii i sztuki wojennej. Zajmuje się badaniem przebiegu każdej wojny, jej charakteru, przyczyn i rezultatu.

Przedmiotem badań historii wojskowości jest rozwój zarówno sił zbrojnych i techniki wojennej, jak i sposobów oraz form zastosowania ich w walce, podczas operacji i w działaniach wojennych w ogóle, a także ustalenie obiektywnych prawidłowości tego rozwoju. Historia wojskowości podaje zatem przykłady różnorodnych sposobów prowadzenia wojny, operacji i walk, zastosowania w działaniach nowych technicznych środków walki, ukazuje także przykłady struktur organizacyjnych wojska, metod szkolenia i wychowania.

Historia sztuki wojennej rozpatrywana jest nierozdzielnie z historią wojen, ponieważ zajmuje się badaniami rozwoju sposobów i form walki zbrojnej na przestrzeni różnych epok historycznych, przy uwzględnieniu zachodzących zmian w materiałowo-technicznych warunkach prowadzenia działań wojennych. Swoim zainteresowaniem obejmuje więc rozwój form i sposobów walki na przestrzeni dziejów oraz sposoby wojskowego przygotowania i prowadzenia wojny w całości, a także poszczególne operacje i walki, tzn.: strategię, sztukę operacyjną i taktykę. Ponadto ukazuje prawidłowości w rozwoju walki zbrojnej oraz współzależności między ekonomią, techniką wojskową i polityką państwa. Historia sztuki wojennej uogólnia zatem historyczne doświadczenia wojenne i określa ich wpływ na przygotowanie i prowadzenie współczesnych działań wojennych z uwzględnieniem nowej techniki i struktur organizacyjnych sił zbrojnych. Bada przede wszystkim te bitwy, operacje i walki, w toku których zrodziły się nowe formy i sposoby działań bojowych oraz powstały nowe formy organizacji wojsk, przy czym szczególną uwagę poświęca wyjaśnieniu przyczyn ich powstania.

Mimo bardzo silnej współzależności między sztuką wojenną a wojskiem (w pojęciu zorganizowanej siły zbrojnej), które realizuje zasady sztuki wojennej, nie można stawiać znaku równości pomiędzy historią sztuki wojennej a historią wojskowości. Niesłusznie bowiem przez pojęcie „historia sztuki wojennej” rozumie się często zarówno rozwój sposobów prowadzenia działań wojennych, jak i rozwój form organizacyjnych armii i podstaw jej uzupełniania, techniki wojennej itp.

Przegląd literatury

Literatura dotycząca teorii i historii sztuki wojennej w języku polskim i angielskim, na pierwszy rzut oka, wydaje się stosunkowo bogata, jednak przy bliższym zapoznaniu się z nią okazuje się powierzchowna i mało fachowa. Szczególnie rażące są błędy językowe oraz terminologiczne związane ze sztuką wojenną, szczególnie te dotyczące sztuki operacyjnej i taktyki.

Warto poruszyć, także w tym miejscu, kwestię dostępu do różnych portali internetowych, w których niestety aż roi się od błędów i różnej maści historii alternatywnych. Powszechny dostęp do tego typu materiałów niestety nie podnosi wiedzy z historii wojskowej, a zwłaszcza z teorii i historii sztuki wojennej wśród oficerów; wręcz przeciwnie – sieje spustoszenie w głowie. Jest to wynikiem sytuacji, gdzie autorzy zabierający głos na portalach internetowych, mają znikome pojęcie o podejmowanej przez nich tematyce lub posiadają wiedzę powierzchowną. Powoduje to, że oficerowie w czasie zajęć dydaktycznych posługują się językiem potocznym i dziennikarskim, a nie wojskowym. Przekłada się to niestety na chaos terminologiczny, który, jak bardzo trafnie ocenił prof. Waldemar Kitler, „utrudnia możliwość komunikowania się w ramach związanej teorii, a także stwarza możliwość dowolnego jej stosowania, co prowadzi do braku logicznie powiązanych tez, hipotez, praw i definicji jednoznacznie wyjaśniających określony przedmiot badań”¹.

Metodyka badań własnych

Opracowanie artykułu wymagało poznania stanu wiedzy wśród słuchaczy-oficerów na temat historii i teorii sztuki wojennej. Dane zgromadzone przy zastosowaniu metod empirycznych (sondaż diagnostyczny i analiza dokumentów) z wykorzystaniem metod teoretycznych poddane zostały analizie, syntezie, abstrahowaniu, porównaniu i wnioskowaniu². Zgromadzenie niezbędnych danych zostało zrealizowane za pomocą techniki ankiety (narzędzie – arkusz ankiety) oraz analizy dokumentów. Badania zostały przeprowadzone wśród słuchaczy-oficerów Podyplomowych Studiów Operacyjno-Taktycznych (PSOT) ASzWoj w dniu 5 października 2020 r., czyli podczas pierwszego wykładu w pierwszym dniu zajęć badanych oficerów. Celem

¹ W. Kitler, *Transdyscyplinarność badań w naukach o bezpieczeństwie i w naukach o obronności*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe. Aspekty metodologiczne i dydaktyczne*, red. W. Kitler, T. Kośmider, Difin, Warszawa 2015, s. 163.

² B.R. Kuc, Z. Ścibiorek, *Zarys metodologii nauk o bezpieczeństwie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018, s. 226.

badania było sprawdzenie podstawowej wiedzy nowoprzybyłych oficerów z taktyki, teorii oraz historii sztuki wojennej. Wyniki okazały się jednak na tyle zaskakujące, że skłoniły nie tylko do oceny wiedzy słuchaczy-oficerów, ale również do zdiagnozowania przyczyn tego stanu rzeczy i wskazania dróg do poprawy zaistniałej sytuacji.

Znajomość teorii, zwłaszcza historii sztuki wojennej, pomaga w rozstrzygnięciu konkretnych zagadnień przygotowania, organizowania i prowadzenia współczesnych działań wojennych czy konfliktów zbrojnych.

Celem poszukiwań było rozwiązanie problemu badawczego ujętego w pytaniu: Jaką rolę w przygotowaniu oficerów pełni studiowanie literatury poświęconej historii i teorii sztuki wojennej? Udzielenie odpowiedzi wymagało rozwiązania następujących problemów ujętych w pytaniach szczegółowych:

1. Jakie przedsięwzięcia należy realizować, aby poprawić stan wiedzy o sztuce wojennej wśród nowoprzybyłych słuchaczy-oficerów na studia w ASzWoj?
2. Jak należy studiować literaturę obejmującą teorię, a szczególnie historię sztuki wojennej?
3. W jaki sposób Zakład Historii Sztuki Wojennej i Polemologii (ZHSWiP) może wspierać słuchaczy-oficerów w poznawaniu doświadczeń wojennych podczas studiów w ASzWoj?
4. Jakie są perspektywy rozwoju komórki naukowej zajmującej się historią sztuki wojennej i polemologii w ASzWoj?

Istotne jest też zwrócenie uwagi na znaczenie omawianej problematyki dla rozwoju nauk o bezpieczeństwie. Po pierwsze, podjęte działania poznawcze są aktualne, związane z obecną sytuacją w wojskowym szkolnictwie wyższym i stanowić mogą praktyczne wsparcie dla prób zmian w systemie programów studiów. Po drugie, znaczącą wartość poznawczą ma teoretyczne uzasadnienie poszczególnych kwestii, zwłaszcza podejście metodologiczne w rozwiązywaniu złożonych problemów związanych ze sposobem poprawy procesu dydaktycznego na uczelniach wojskowych. I po trzecie, brakuje rzetelnych i fachowych publikacji poświęconych zwłaszcza historii i teorii sztuki wojennej.

Badania

Na wstępie opisywanej problematyki należy poświęcić kilka słów wyjaśnienia co do wyników badań, które zostaną przedstawione poniżej. Nie jest to w żadnym razie uwaga czy przytyk, a tym bardziej krytyka skierowana do grona „siedzących” nauczycieli akademickich Wydziału Wojskowego ASzWoj. Wręcz przeciwnie – należy pochylić czoła przed czekającym ich trudem najpierw w załatwieniu nie tylko wyrw, ale całych dziur w wiedzy słuchaczy-oficerów tak, aby ostatecznie osiągnąć cel, którym jest przygotowanie wysoko wykwalifikowanej kadry dowódczo-sztabowej. Obecnie słuchaczami są oficerowie dyplomowani Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP) (podkreślam szczególnie ten wprowadzony od 2017 r. w wojsku tytuł zawodowy oficera, wyróżniający absolwentów PSOT od absolwentów Wyższej Szkoły Wojennej – WSzWoj, Akademii Sztabu Generalnego – ASG, i Akademii Obrony Narodowej – AON do 2002 r.) dla pododdziałów/oddziałów i związków taktycznych szczebla batalion-pułk/brygada-dywizja oraz sztabów wojskowych i dowództw w zakresie podstawowych specjalności wojskowych, a więc wojsk lądowych, sił powietrznych, wojsk

specjalnych i wojsk obrony terytorialnej. Oczywiście już ta zasadnicza okoliczność w istotny sposób rzutuje na układ programów nauczania, kierunek pracy dydaktycznej, a także w znacznym stopniu na kierunek pracy naukowej.

Grupa badawcza liczyła 20 oficerów w stopniu kapitana, gdzie 12 oficerów (60%) ukończyło szkoły oficerskie lub akademie (np. Wojskowa Akademia Techniczna, WAT), a 8 (40%) było absolwentami kursów oficerskich. Większość oficerów, gdyż jest to 80%, legitymuje się 11–15 latami służby w wojsku, po 10% ma za sobą 6–10 lat służby lub staż dłuższy niż 15 lat. Ponad połowa z ankietowanych – 55% – to oficerowie, którzy przyszli do ASzWoj ze stanowisk sztabowych, 40% z dowódczych i 5% z administracyjnych. Ankieta była anonimowa.

Wykres 1. „Proszę zdefiniować pojęcie sztuka wojenna”

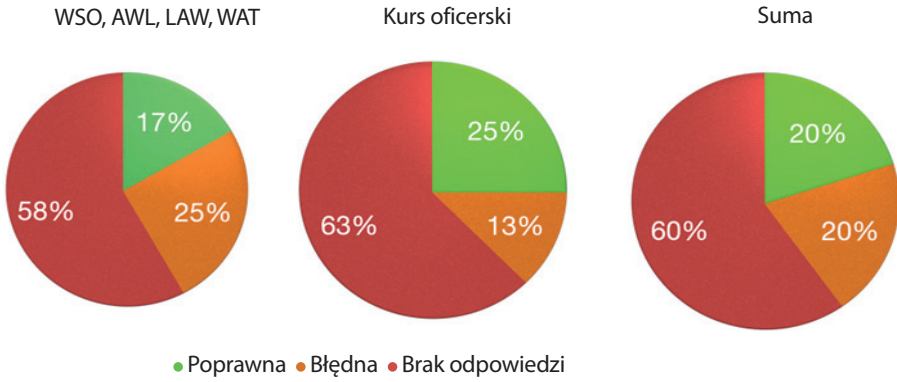
Źródło: opracowanie własne autora.

Pierwsze polecenie skierowane do słuchaczy PSOT brzmiało: „Proszę zdefiniować pojęcie sztuka wojenna”. Poprawnej odpowiedzi (wykres 1) udzieliło tylko 10% oficerów, kolejne 10% nie udzieliło żadnej odpowiedzi, a 80% udzieliło odpowiedzi błędnej lub niepełnej. Warto zwrócić uwagę, że tylko oficerowie z grupy absolwentów Wyższej Szkoły Oficerskiej (WSO), Akademii Wojsk Lądowych (AWL), WAT itp. udzielili na to pytanie odpowiedzi poprawnej (17% grupy), w przeciwieństwie do absolwentów kursów oficerskich.

Drugie polecenie dotyczyło również teorii sztuki wojennej i brzmiało: „Proszę wymienić działy sztuki wojennej”. To z pozoru łatwe zadanie sprawiło oficerom dużo więcej trudności – ponad połowa badanych (60%) nie udzieliła żadnej odpowiedzi, a po 20% udzieliło odpowiedzi błędnej lub poprawnej. Udział procentowy odpowiedzi poprawnych, błędnych i braku odpowiedzi w obu badanych grupach rozłożył się bardzo podobnie (wykres 2).

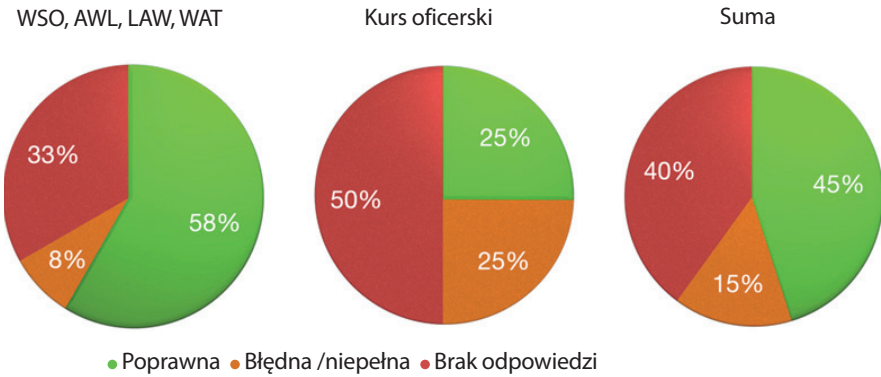
W trzecim zadaniu ankietowani zostali poproszeni o wymienienie znanych im zasad sztuki wojennej (wykres 3). W tym przypadku, w grupie absolwentów szkół oficerskich aż 58% udzieliło poprawnej odpowiedzi, 8% odpowiedziało źle, a aż 38% nie zna żadnej z zasad sztuki wojennej. Dużo gorzej wypadli absolwenci kursów oficerskich – w tej grupie tylko 1/4 udzieliła poprawnej odpowiedzi, natomiast aż 50% uczestników badań nie zna zasad sztuki wojennej; 25% odpowiedziało błędnie. W sumie 45% oficerów zna zasady sztuki wojennej, 15% było w stanie wymienić kilka z nich, niestety aż 40% nie zna tych zasad w ogóle.

Wykres 2. „Proszę wymienić działy sztuki wojennej”

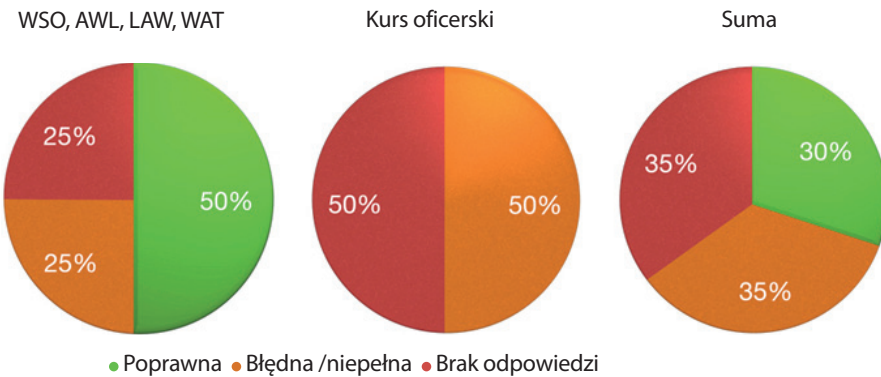
Źródło: opracowanie własne autora.

Wykres 3. „Proszę wymienić znane Panu/Pani zasady sztuki wojennej”

Źródło: opracowanie własne autora.

Wykres 4. „Proszę zdefiniować pojęcie taktyka”

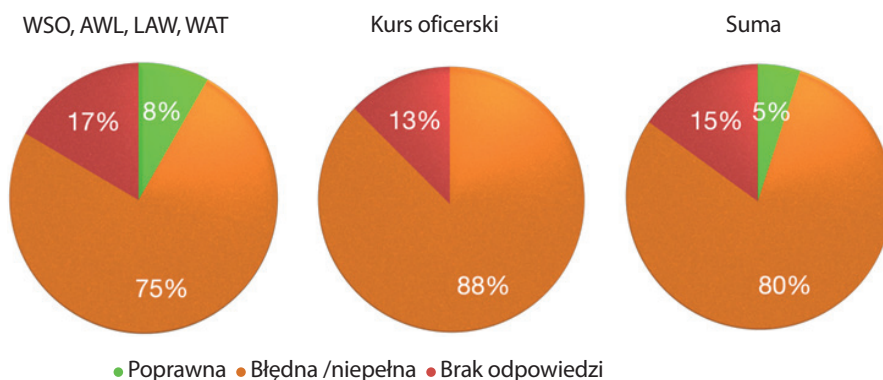

Źródło: opracowanie własne autora.

Kolejne zagadnienie dotyczyło już problematyki taktyki. Pierwsze polecenie brzmiało: „Proszę zdefiniować pojęcie taktyka” (wykres 4). Poprawnie odpowiedziało 30% oficerów, natomiast po 35% udzieliło odpowiedzi błędnej/niepełnej lub nie udzieliło żadnej odpowiedzi. Jednak analizując odpowiedzi w poszczególnych grupach można stwierdzić, że wśród absolwentów kursów oficerskich nie padła ani jedna prawidłowa odpowiedź. Po 50% oficerów z tej grupy udzieliło odpowiedzi błędnej lub nie udzieliło żadnej odpowiedzi. Natomiast w grupie absolwentów szkół oficerskich połowa badanych udzieliła odpowiedzi poprawnej, a drugie 50% udzieliło po równo odpowiedzi błędnej/ niepełnej oraz nie podało żadnej odpowiedzi.

Piąte zadanie brzmiało: „Proszę wymienić rodzaje działań taktycznych”. Przysporzyło ono wiele problemów badanym słuchaczom, gdyż 95% nie udzieliło na nie poprawnej odpowiedzi. Tylko jeden słuchacz PSOT edycji z 2020 r., absolwent szkoły oficerskiej, odpowiedział na nie w sposób wyczerpujący (wykres 5).

Wykres 5. „Proszę wymienić rodzaje działań taktycznych”

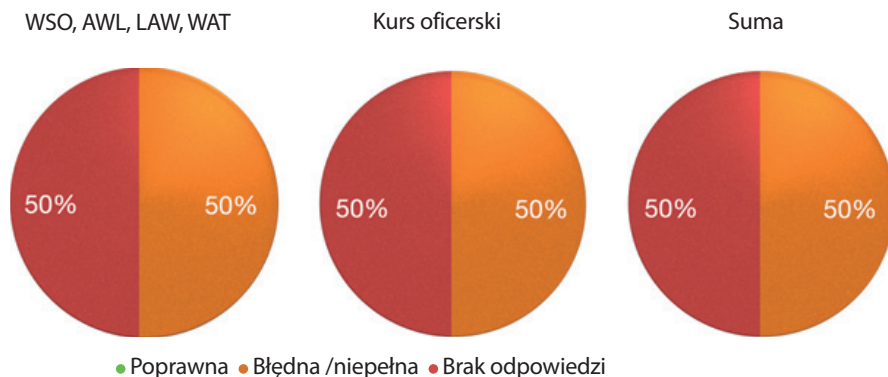
Źródło: opracowanie własne autora.

Jeszcze więcej problemów przysporzyła prośba o zdefiniowanie pojęcia „walka zbrojna” (wykres 6). Żaden słuchacz nie udzielił poprawnej odpowiedzi, jednocześnie liczba odpowiedzi błędnych i niepełnych oraz braku odpowiedzi rozłożyła się po połowie w każdej z grup oficerów.

Siódme pytanie to prośba o wymienienie elementarnych czynników walki zbrojnej (wykres 7). Aż 55% badanych oficerów nie próbowało udzielić żadnej odpowiedzi, 1/4 udzieliła odpowiedzi błędnej lub niepełnej i tylko 20% udzieliło poprawnej odpowiedzi. W grupie absolwentów kursów oficerskich aż 88% nie opowiedziało w żaden sposób, a tylko 13% udzieliło odpowiedzi poprawnej. Natomiast wśród absolwentów szkół oficerskich 25% badanych słuchaczy wykazało się odpowiednią wiedzą na ten temat, 42% udzieliło odpowiedzi błędnej/niepełnej, ale aż 33% nie podjęło nawet próby podania tych czynników.

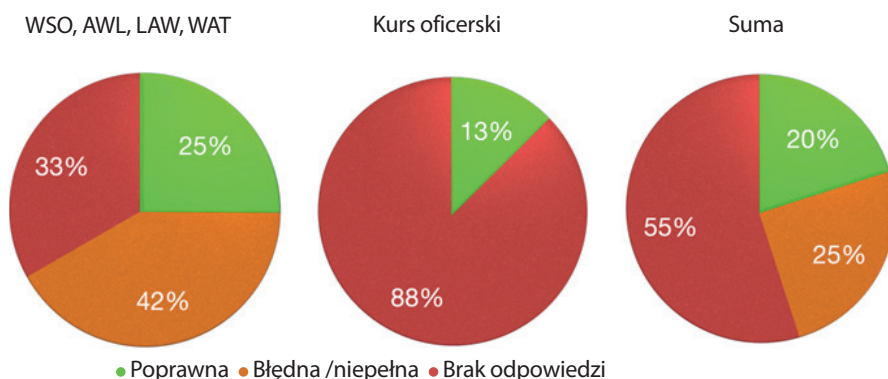
Również zasmucający jest fakt braku czytania wśród przyszłych oficerów dyplomowanych SZ RP (wykres 8), gdyż tylko jeden z nich był w stanie wymienić pięciu zagranicznych i polskich teoretyków sztuki wojennej i tytuły ich dzieł. Zatrważający jest fakt, że nikt z absolwentów kursów oficerskich nie sprostał temu zadaniu, a 17% absolwentów szkół oficerskich nie zna żadnego teoretyka sztuki wojennej.

Wykres 6. „Proszę zdefiniować pojęcie walka zbrojna”

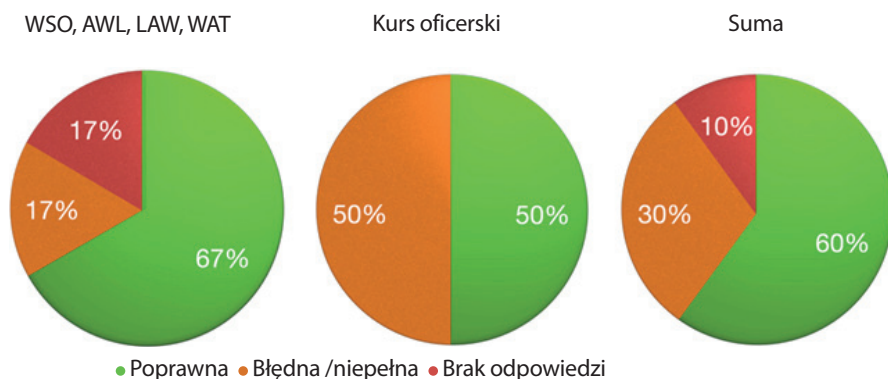
Źródło: opracowanie własne autora.

Wykres 7. „Proszę wymienić elementarne czynniki walki zbrojnej”

Źródło: opracowanie własne autora.

Wykres 8. „Proszę wymienić pięciu (5) zagranicznych i polskich teoretyków sztuki i tytuły ich dzieł”

Źródło: opracowanie własne autora.

Nieco lepiej wypadła próba odpowiedzi na kolejne pytanie związane z historią sztuki wojennej. Ankietowani zostali poproszeni o wymienienie pięciu (5) znanych im wodzów z historii wojen. W tym przypadku 60% oficerów potrafiło wymienić wodzów i dowódców znaczących dla sztuki wojennej, jednak 40 procentom słuchaczy to pytanie przysporzyło sporych problemów.

Wykres 9. „Proszę wymienić pięciu (5) znanych Panu/Pani wodzów z historii wojen”

Źródło: opracowanie własne autora.

Można zapytać o przyczyny tak słabych wyników. Odpowiedź na pewno będzie złożona, a prawda będzie leżała pośrodku. Można jednak spróbować znaleźć choć przesłanki tego upadku wiedzy o sztuce wojennej.

Swego czasu płk prof. dr hab. Andrzej Polak opublikował niezmiernie ciekawy artykuł pt. *O potrzebie studiowania, uczenia się i czytania sztuki wojennej*, w którym był zatrwożony „[...] wtórnym analfabetyzmem, gdy chodzi o znajomość elementarnych pojęć dotyczących podstaw teorii sztuki wojennej”³. Wówczas sprawdzianowi wiedzy poddano oficerów starszych. Niestety może napawać niepokojem przypuszczenie, że skoro w 2012 r. sprawdzianowi stanu wiedzy płk prof. dr hab. Polak poddał 100 oficerów starszych, z których ani jeden nie uzyskał oceny pozytywnej, a blisko 70 oficerów nie zdobyło nawet jednego punktu⁴, to ci oficerowie nie wyciągnęli żadnych wniosków ze swoich „osiągnięć”. A co gorsza nie wymagają podstawowej wiedzy ze sztuki wojennej od swoich podwładnych, gdyż sami jej nie posiadają. Dlatego kluczowym pytaniem jest: Jak można temu zaradzić?

Każdy oficer musi zrozumieć, że elementami stałych studiów każdego z nich są trzy podstawowe elementy:

- 1) śledzenie aktualnych prądów literatury, zweryfikowanych portali internetowych i prasy wojskowej na temat charakteru przyszłej wojny;
- 2) studium historii sztuki wojennej, dzieł klasyków wojskowych oraz historii wojen rozpatrujących zagadnienia taktyczne, operacyjne i strategiczne;

³ A. Polak, *O potrzebie studiowania, uczenia się i czytania sztuki wojennej*, „Kwartalnik Bellona” 2012, nr 2, s. 63.

⁴ *Ibidem*, s. 64.

3) własne głębokie rozmyślenia, które z tego obszernego materiału muszą wydedukować pewne drogowskazy dostosowane do nowoczesnych wymagań współczesnej wojny i przede wszystkim nie wybiegające poza potencjał i możliwości własnego państwa.

Jednak oficerowie tego nie rozumieją, co widać w wynikach przeprowadzonej ankiety. Po ukończeniu szkoły oficerskiej czy kursów oficerskich, a tym bardziej w jednostce/institucji wojskowej, w której pełnią służbę, nie są inspirowani do pogłębiania wiedzy, gdyż ich przełożeni sami tej świadomości i wiedzy nie posiadają.

Dlatego też wielką jest tutaj rola ASzWoj, jednak trudno sprostać temu wyzwaniu, skoro w ostatnich latach przedmioty dotyczące teorii i historii sztuki wojennej oraz ich zakres czasowy realizowany na studiach i kursach z oficerami był ograniczany.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na działalność dydaktyczno-naukową prowadzoną przez ZHSWiP. Ma ona przede wszystkim na celu, również we współpracy z innymi instytutami Wydziału Wojskowego, przygotować wysoko wykwalifikowaną kadrę dowódczo-sztabową – oficerów dyplomowanych SZ RP.

ZHSWiP za obszar swojego zainteresowania uważa przede wszystkim doświadczenia wojenne, ich uogólnienie, aspekt analizy i oceny oraz wnioski taktyczno-operacyjne i w pewnym stopniu strategiczne, wynikające z badanych zjawisk wojny i sztuki wojennej, przy uwzględnieniu oczywiście innych, wspomnianych już wcześniej aspektów. Warto dodać, że ZHSWiP Akademii Sztuki Wojennej jest jedną z bardzo nielicznych placówek zajmujących się również badaniem doświadczeń wojennych w aspekcie aktualnych potrzeb wojska w zakresie sztuki wojennej. Jednocześnie jest jedyną w Polsce placówką badającą zjawisko wojny w aspekcie poleologicznym.

Ponadto jednym z głównych zadań stojących przed historią sztuki wojennej jest badanie i uogólnienie doświadczeń wojennych. Oznacza to, że wydobywa ona i systematyzuje wszystko to, co jest typowe w działaniach wojsk, co uwarunkowuje określone kierunki rozwoju wiedzy wojskowej. Jednak pamiętać należy, że uogólnienie doświadczeń wojny nie jest celem samym w sobie i nie może się sprowadzać do prostego podsumowania wniosków z przeszłości.

Uogólnienie powinno prowadzić do uzyskania możliwości określenia charakteru przyszłych starć zbrojnych, a także zasad prowadzenia walki w przyszłej wojnie. Każde doświadczenie historia sztuki wojennej rozważa krytycznie, analizując je z punktu widzenia nowych osiągnięć teorii i praktyki wojennej, a przede wszystkim rozwoju techniki militarnej.

Badając historyczny proces rozwoju sposobów walki zbrojnej, wojny, operacji i walk, historia sztuki wojennej stara się przede wszystkim wydobyć ich podstawę, obiektywne prawidłowości, sprawdzić ich działanie praktyczne i określić ich wpływ na dalszy rozwój sztuki wojennej.

W rozwoju sztuki wojennej można zaobserwować występowanie wielu prawidłowości, które niezależnie od okresów historycznych zawsze odgrywały określoną rolę. Rzecz polega jednak na tym, by prawidłowości te widzieć w stałym ich rozwoju i rozpatrywać je w ścisłym powiązaniu z warunkami, w jakich toczyć się mogą działania bojowe. Takie ujęcie zagadnienia pozwala na wydobyć z doświadczeń takich treści i wniosków, które mogą mieć aktualne znaczenie i być pomocne przy studiowaniu nowego charakteru współczesnej walki.

Wnioski

Wiele osób sądzi, że studiowanie doświadczeń wojennych z przeszłości, a w szczególności historii sztuki wojennej, nie ma obecnie wielkiego znaczenia. Jako argument przytaczają pogląd, że ewentualna przyszła wojna będzie przebiegała w zupełnie odmiennych warunkach niż wojny dotychczasowe i nie będzie podobna do żadnej z nich. Jednak doświadczenia historyczne świadczą także o tym, że zmieniająca się sytuacja społeczna czy też geopolityczna oraz udoskonalanie starych i pojawianie się nowych środków walki wpływają na zmiany w formach i sposobach praktycznego prowadzenia wojny, operacji czy walki zbrojnej. Dzięki temu oddziałują na rozwój sztuki wojennej, lecz nie podważają roli i znaczenia podstawowych, wypracowanych w przeszłości zasad prowadzenia działań zbrojnych. Nie można mieć wątpliwości, że wojny w przyszłości będą wymagały zmiany praktycznych sposobów prowadzenia walki zbrojnej adekwatnie do nowych środków walki. Jednak należy mieć także na uwadze, że nadal olbrzymie znaczenie dla powodzenia w walce będą miały rozwiązania takich problemów jak: zmasowanie sił i środków na kierunku głównego uderzenia, rozśrodkowanie wojsk na oddzielne kierunki, manewr wykonywany w trakcie prowadzenia walki, współdziałanie rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk, zaskoczenie czy też czynnik ludzki.

Niektóre osoby uważają, że nie warto studiować zagadnień minionych wojen, gdyż doświadczenia z nich zostały już uogólnione i uwzględnione w regulaminach czy też odpowiednich instrukcjach. Pogląd ten nie jest pozbawiony pewnej części racji, jednak aby zamieścić odpowiednie zapisy regulaminowe czy instrukcyjne, należało właśnie zgłębić problematykę wojen minionych, przeanalizować je i uogólnić płynące z ich wnioski. Nie można nie uwzględniać i tego, że regulaminy zawierają jedynie podstawowe zasady praktycznego prowadzenia walki. Nie odzwierciedlają one całej złożoności współczesnego pola walki.

Jeszcze inni uważają, że studiowanie historii wojen i historii sztuki wojennej związane jest z czytaniem dzieł czy książek o wielu mało atrakcyjnych, drobnych szczegółach. Jednak wnikliwy czytelnik z całą pewnością odkryje w nich fakty, które nakreśliły charakterystyczne dla danego okresu cechy sztuki wojennej⁵.

Sztukę wojenną najlepiej studiuje się na konkretnych przykładach z historii wojen, a nie tylko na skonkretyzowanych i sformułowanych wcześniej regułach.

Należy jednak pamiętać, że samo czytanie książek z dziedziny historii wojskowej nie wzbogaci wiedzy czytelnika z zakresu sztuki wojennej. Czytanie pożytek może przynieść dopiero wówczas, gdy szczegółowo i dokładnie przemyśli się przyswojony materiał. Studiując materiały poświęcone opisom walk czy operacji, oprócz skupienia się na takich informacjach jak: kiedy, gdzie i co się wówczas wydarzyło, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na to, dlaczego, z jakiego powodu i wskutek czego działania miały taki, a nie inny przebieg.

Swoje zadanie wychowawcze historia sztuki wojennej spełnia pod jednym zasadniczym warunkiem: jej badacz musi umieć korzystać z niej samodzielnie. Nie wolno mu rozczytywać się w jej kartach tak, jak czytelnikowi zajmującej, ale w gruncie rzeczy

⁵ J. Lasota, *Zasady sztuki wojennej*, wyd. 2, Wydawnictwo Bookmarked, Warszawa 2020, s. 8.

traktowanej dość lekko, powieści. Musi mieć on mapę, ołówek, tablet lub laptopa pod ręką, a w pogotowiu dwa pytania zasadnicze:

- 1) czy dane rozstrzygnięcie, dany czyn istotnie odpowiadał warunkom, czy nie można było znaleźć rozwiązania odmiennego, lepszego?
- 2) czy autor przedstawił rzeczy tak, jak w rzeczywistości miały one miejsce?

Z tego punktu widzenia dla historii sztuki wojennej wykładanej w murach ASzWoj najbardziej interesujące są wojny i konflikty zbrojne XX i XXI w. (potężne armie, masowe wykorzystanie nowoczesnych środków walki, olbrzymi zasięg i rozmach działań, zdecydowany i różnicowany charakter walk). Oczywiście nie może to oznaczać pomijania doświadczeń wojennych wcześniejszych okresów historii wojskowej, np. wojny doby napoleońskiej. Dużo bardzo ciekawych wniosków dostarczają nam także wojny kolonialne przełomu XIX i XX w.

Należy pamiętać, że chociaż w technice wojskowej i w ogóle w wojskowości zaszły w ostatnim okresie gruntowne zmiany, pojawiły się nowe, wyrafinowane środki walki, a na znaczeniu zyskuje także cyberprzestrzeń w działaniach wojennych, to jednak wiele zasad sztuki wojennej, sprawdzonych doświadczeniem minionych wojen, nie utraciło swego znaczenia.

Z doświadczeń dydaktycznych wynika, że sztukę wojenną pomyślnie studiuje się i dobrze przyswaja nie tylko w oparciu o sformułowane wcześniej zasady i reguły, ale także na przykładach wojskowo-historycznych, gdyż najpełniejsze odbicie znajduje ona właśnie na polu walki.

Dlatego też wnikliwe studiowanie doświadczeń minionych wojen – historii sztuki wojennej jest ważnym środkiem sprzyjającym głębokiemu zrozumieniu przez kadrę dowódczą zasad współczesnej sztuki wojennej i perspektyw jej dalszego rozwoju. Studiowanie doświadczeń strategicznych oraz prowadzenia operacji i walk, zwłaszcza w wojnach najnowszego okresu dziejów, pozwala konkretnie podchodzić do danego wydarzenia wojennego, pomaga w twórczym rozwiązywaniu skomplikowanych zadań współczesnego pola walki i sprzyja zdecydowanemu zwalczaniu szablonu oraz dogmatyzmu w szkoleniu wojskowym.

Należy więc pamiętać, że nie można się nauczyć rozwiązywania obecnych zadań nowymi sposobami, jeśli wczorajsze doświadczenia nie otworzyły oczu na niesłuszność starych metod i sposobów. Czyli zadanie słuchaczy-oficerów kształcących się w ASzWoj polegałoby na tym, aby twórczo, uwzględniając doświadczenia minionych wojen i w oparciu o nie oraz o osiągnięty poziom rozwoju techniki bojowej, dalej rozwijać sztukę wojenną, wydobywając z przeszłości to, co zachowało swe znaczenie w warunkach współczesnych, a zdecydowanie odrzucać to, co stało się już przestarzałe.

Głębokie studiowanie historii sztuki wojennej sprzyja kształtowaniu szerokich horyzontów operacyjno-taktycznych oficerów, rozwijaniu myślenia operacyjnego oraz pomaga w opanowaniu współczesnej teorii sztuki wojennej, strategii, sztuki operacyjnej i taktyki, czy wypracowaniu nawyków twórczego podejścia do rozwiązywania praktycznych zadań powstających w wyniku burzliwego rozwoju nowoczesnej techniki wojennej. Pomaga także w doskonaleniu języka wojskowego i prawidłowej terminologii dotyczącej sztuki wojennej. Jest to również ważny czynnik w kształtowaniu charakteru, cech osobowości, walorów moralnych dowódców – wartości, które mogą być znakomicie wykorzystane do pracy wychowawczej.

Nauka na konkretnych przykładach wojskowo-historycznych, pokazanych na szerszym tle taktyczno-operacyjnym, daje szczególnie cenne korzyści tym, którzy mają niewielkie doświadczenie wojskowe. Należy zatem studiować historię sztuki wojennej oraz całą historię wojskową nie po to, aby czerpać z niej gotowe recepty i sztywne wzory do praktycznej działalności, lecz po to, aby wzbogacać operacyjną i taktyczną wyobraźnię twórczą. Jednak użyteczność studiowania historii sztuki wojennej polega nie tylko na tym. Pozwala ona wydobywać różnice i niuanse oraz różne wątpliwości w zakresie aspektów militarnych, wyjaśniać, czym się różni dzisiejsza sytuacja w tej dziedzinie od dawniejszej, nie wyłączając również zjawisk przypadkowych odgrywających nieraz istotną rolę. Uczy kojarzenia różnych aspektów wojny: militarnych i niemilitarnych (ekonomicznych, społecznych, gospodarczych, demograficznych itp.), oraz poznawania ich współzależności. Jej zadaniem jest poszukiwanie i kontrolowanie ustalonych przez nauki o bezpieczeństwie prawidłowości. Studiowanie historii sztuki wojennej, a także całej historii wojskowej, wzmacnia czujność, pomaga zabezpieczyć się przed szkodliwymi skutkami zbyt pochopnych uogólnień doświadczeń zawartych w regulaminach wojskowych i obowiązujących doktrynach wojennych, zwłaszcza wówczas, gdy w praktyce one zawodzą. Poznawanie tych problemów ostrzega zarazem przed szablonowym stosowaniem typowych rozwiązań, których używali nasi poprzednicy. Ułatwia wreszcie interpretację dorobku przeszłości i samodzielne poszukiwanie optymalnych rozwiązań skomplikowanych zagadnień współczesnego pola walki.

W toku studiowania doświadczeń historycznych należy zwrócić szczególną uwagę przede wszystkim na problemy, które mają najbardziej aktualne znaczenie, a mianowicie: na operacje prowadzone w dużym tempie i na dużą głębokość; na działania wojsk pancernych i zmechanizowanych we współdziałaniu z lotnictwem w głębi operacyjnej przeciwnika; natarcia wojsk na oddzielnych kierunkach; boje spotkaniowe; wykonanie marszy; sposoby forsowania przeszkód wodnych, działania w terenie lesisto-jeziornym i zurbanizowanym; a także na dowodzenie wojskami i ich współdziałanie, sposoby przygotowania operacji, możliwości uzyskania przewagi, zaskoczenia itp. Również studiowanie nieudanych operacji pozwoli łatwiej uniknąć pomyłek w przyszłości.

ZHSWiP od kilku semestrów organizuje i przeprowadza w terenie podróże wojskowo-historyczne, które stanowią integralną część szkolenia słuchaczy-oficerów. Ponadto większość ćwiczeń taktycznych poprzedzonych jest seminariami i krótką informacją wojskowo-historyczną z interesującymi przykładami z historii sztuki wojennej, ściśle związanymi z przerabianymi aktualnie, w toku ćwiczenia, tematem i zagadnieniami.

Tego rodzaju praktyka wzbogaca aktualną problematykę operacyjno-taktyczną, przy czym istotny jest fakt, że czyni się to głównie w terenie, gdzie omawiane wydarzenia miały miejsce. Umożliwia to dokonywanie pouczających porównań, wyciągnięcie wniosków, pobudza i rozwija wyobraźnię operacyjną, stwarza sprzyjające warunki do bardziej plastycznego widzenia współczesnego pola walki.

ZHSWiP jest niesłychanie ważnym i potrzebnym zakładem. Dlaczego? Jest chyba pewnikiem, że ani pojęć strategicznych, ani sztuki operacyjnej nikogo nie można nauczyć – każdy musi nauczyć się ich sam, na podstawie badań historii wojen i historii sztuki wojennej. Inaczej tego zrobić nie można. I tu pojawia się najwłaściwsze

zadanie Zakładu. Przede wszystkim nauczenie słuchaczy – przyszłych absolwentów ASzWoj, przyszłych oficerów dyplomowanych SZ RP – po pierwsze, dlaczego powinni studiować historię sztuki wojennej, po drugie, jak powinni ją studiować, i po trzecie, z jakich materiałów korzystać, czego szukać w studiowanej przez siebie historii wojskowej, głównie historii sztuki wojennej.

Szczególnie ważny jest trzeci element, czyli materiały z których powinno się korzystać, i dlatego na zakończenie artykułu pozwolę sobie przytoczyć dość obszerny fragment recenzji prof. Waldemara Rezmera w kwartalniku „Bellona” książki Marka Pasturczaka i Jerzego Lehwica pt. *Trzeba ginąć, stąd się nie wychodzi. Krojanty 1939 – prawdy, mity, legendy*. Nie wchodząc w szczegóły oceny merytorycznej wspomnianego „dzieła”, zacytuję niezmiernie interesujący i korespondujący szczególnie z jednym z celów jaki został postawiony przed ZHSWiP fragment: „Na naszych oczach rozpowszechnia się również psychologiczne zjawisko zwane efektem Dunninga-Krugera. Polega ono na tym, że osoby niekompetentne nie potrafią prawidłowo określić poziomu swojej wiedzy i umiejętności ani ocenić erudycji i kwalifikacji innych osób, co powoduje, że znacznie idealizują własne umiejętności i wiedzę. Inaczej ujmując, im człowiek jest większym ignorantem, tym bardziej jest przekonany o swoim intelektualnym potencjale, im ma skromniejszy zasób wiadomości, mizerniejsze kwalifikacje i doświadczenie naukowe, tym śmielsze głosi tezy. [...] Absolwenci «uniwersytetu You Tube'a» przeważnie uważają, że mają większą wiedzę niż akademicy specjaliści, bo jej źródłem jest Internet”⁶.

Podsumowanie

Pierwszym krokiem, aby poprawić znajomość wiedzy słuchaczy-oficerów w ASzWoj, jest konieczność przywrócenia egzaminów wstępnych (pisemnych i ustnych) dla kandydatów na studia podyplomowe PSOT i inne. Po drugie, należy zawrzeć warunek w przepisach kadrowych, że tylko po ukończeniu PSOT oficer może przyjść na ASzWoj, aby realizować kolejne kursy lub studia podyplomowe konieczne dla jego dalszego rozwoju wojskowego. Trzeci warunek to stworzenie systemu studiów oficerów o jasno sprecyzowanych wymaganiach co do wiedzy, umiejętności i kompetencji, jakie powinni posiadać absolwenci po ukończeniu studiów na każdym poziomie. Są to niezbędne i konieczne kroki, które pozwolą uniknąć powtarzania się tematów i dreptania w kółko wokół podstaw z historii oraz teorii sztuki wojennej.

Jak można zauważyć, niezmiernie ważną rolę jest zakres działalności naukowo-dydaktycznej Zakładu Historii Sztuki Wojennej i Polemologii. Celem pracy ZHSWiP jest zatem podstawowa pomoc w zrozumieniu zasad strategii, sztuki operacyjnej i taktyki, wobec czego drogą prowadzącą do jego osiągnięcia powinno być pokazanie metody pracy indywidualnej, ale i zespołowej na przykładach kilku wybranych kampanii, operacji czy bitew, i to zsynchronizowanych co do tematu z aktualnym programem studiów. Mianowicie pokazanie, jak szukać precedensów w historii wojen

⁶ W. Rezmer, *Dokąd zmierza współczesna polska historia wojskowa? Refleksje po lekturze pracy Marka Pasturczaka i Jerzego Lehwica pt. Trzeba ginąć, stąd się nie wychodzi. Krojanty 1939 – prawdy, mity, legendy*, Agencja Wydawnicza CB, Warszawa 2018, „Kwartalnik Bellona” 2020, nr 2, s. 170.

odnoszących się do tych tematów, działań sztuki operacyjnej czy taktyki, które w tym samym czasie prowadzone są przez Instytut Sztuki Operacyjnej i Taktyki oraz inne instytuty Wydziału Wojskowego.

Wydaje się, że należy wybierać bardzo typowe przykłady pokazujące zarówno rozwiązania pozytywne, pozytywną pracę sztabów, jak również przykłady negatywne.

Ponadto przydatne mogą być przykłady mieszane, np. wybitnie pozytywnej i ze wszech miar uzasadnionej koncepcji manewru i złego wykonania tej koncepcji przez dowódców i podwładnych, i odwrotnie – przypadki bitew wygranych z inicjatywy dowódców związków operacyjnych czy taktycznych, pomimo błędów kierownictwa strategicznego.

Dlatego też ilość studiowanych przykładów w ciągu dwóch lat nauki w ASzWoj nie może być zbyt wielka. Powinna wynosić 2–3 na każdym roku studiów. Główny wysiłek pracy ZHSWiP powinien skupić się więc na: pokazywaniu czego szukać, jak szukać, jak wysnuć wnioski z kilku przepracowanych ze słuchaczami przykładów historycznych.

Oczywiście zakład naukowy nie może ograniczać się wyłącznie do dydaktyki i musi prowadzić – żeby nie skostnieć, żeby poszerzyć swój horyzont – prace naukowo-badawcze.

Ale jednocześnie można stwierdzić, że wachlarz tematyki, który został przedstawiony, przekracza siły i możliwości skromnego trzyosobowego Zakładu i należy liczyć na to, że w związku z tym należałoby przeprowadzić pewne zmiany organizacyjno-strukturalne.

W sytuacji zmian zachodzących w ASzWoj w określeniu profilu uczelni oraz w programach nauczania i wydzielenia się kilku kierunków studiów, dojrzała potrzeba stworzenia w ramach Wydziału Wojskowego większej struktury organizacyjnej zajmującej się historią sztuki wojennej i polemologią.

Można zaproponować, aby ZHSWiP przekształcić w Katedrę Teorii, Historii Sztuki Wojennej i Polemologii, w której powinny zafunkcjonować następujące zespoły:

- 1) zespół wojsk lądowych obejmujący swoim zainteresowaniem naukowym problematykę teorii i historii sztuki wojennej oraz myśli wojskowej w ogólnym obszarze;
- 2) zespół sił powietrznych i marynarki wojennej badający problematykę teorii i historii sztuki wojennej lotnictwa oraz marynarki wojennej;
- 3) zespół działań specjalnych i wojsk obrony terytorialnej skupiający się w swoim obszarze badawczym na problematyce obrony terytorialnej, działań wojsk specjalnych, działań nieregularnych, partyzanckich i przeciwpartyzanckich;
- 4) zespół polemologii zajmujący się badaniem wojen, konfliktów zbrojnych i rytmów wojownictwa w ujęciu interdyscyplinarnym w jak najszerszym ujęciu.

Historia wojen i historia sztuki wojennej była i będzie zawsze doniosłym czynnikiem wpływającym na profesjonalne przygotowanie oficera. Historia sztuki wojennej pokazuje całokształt zadań, jakie w czasie wojny spadają na naczelne dowództwo, na dowódców oddziałów i pododdziałów, zadań w całej ich rozciągłości i zależności od życia politycznego i gospodarczego kraju, od możliwości społeczeństwa i wartości żołnierza, od właściwości wreszcie terenu walki. Znaczenia historii wojen nie zastąpią w tej mierze ćwiczenia w czasie pokoju, gdyż brak w nich rzeczywistej atmosfery i komplikacji warunków walki; nie zastąpi go również doświadczenie polowe, gdyż w całej pełni, w całym splocie składających się na wynik

czynników, jest ono udziałem nielicznych tylko dowódców i oficerów, którzy bezpośrednio realizują ćwiczenia z wojskami. Nie odbiorą go jej również najradykałniejsze zmiany w dziedzinie organizacji wojsk, technice wojennej, taktyce, sztuce operacyjnej i strategii. Należy także pamiętać, że wojna nie jest jedynie walką sił materialnych i moralnych, ale też i intelektualnych, a o zwycięstwie decyduje dobrze przygotowane dowództwo.

Bibliografia

- Beaufre A., *Wstęp do strategii. Odstraszanie i strategia*, tłum. F. Dziedzic, przedm. do wyd. pol. F. Skibiński, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1968.
- Bloch J.G., *Przyszła wojna pod względem technicznym, ekonomicznym i politycznym*, wybór, przypisy i wstęp G.P. Bąbiak, PISM, Warszawa 2005.
- Boucher A., *Odwieczne prawa wojny i sztuka wojenna z przed 23-ch stuleci*, tłum. T. K., Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy, Warszawa 1924.
- Chocha B., *Rozważania o taktyce*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa [1982].
- Chocha B., Kaczmarek J., *Wojna i doktryna wojenna: wybrane problemy*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1980.
- Clausewitz C. von, *O wojnie*, tłum. A. Cichowicz, L.W. Koc, F. Schoener, „Test”, Lublin 1995.
- Feret S., *Zarys wojen i sztuki wojennej na przełomie XIX i XX wieku*, Akademia Sztabu Generalnego, Warszawa 1960.
- Foch F., *Marszałek Ferdynand Foch o wojnie*, tłum. T. Różycki, Wydawnictwo K. Paszkowskiego, Warszawa 1924.
- Foch F., *Zasady sztuki wojennej*, Wydawnictwo Napoleon V, Oświęcim 2013.
- Frunze M., *Dzieła wybrane*, tłum. S. Szulczyński, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1953.
- Galewski Z., *Współdziałanie na polu walki*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1983.
- Guderian H., *Uwaga czołgii!*, tłum. K. Fudalej, Wydawnictwo Tetragon – Instytut Wydawniczy Erica, Warszawa [cop. 2012].
- Guevara E., *Kuba – wojna partyzancka*, tłum. A. Paszt, przedm. Z. Duszyński, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa [druk] 1961.
- Jomini H., *Zarys sztuki wojennej*, tłum. F. Dziedzic, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1966.
- Juliusz Cezar, *O wojnie domowej*, tłum. i przedm. J. Parandowski, wyd. 3 [w tej ed. 1], Prószyński i S-ka, Warszawa 2001.
- Juliusz Cezar, *Wojna galijska*, tłum. i oprac. E. Konik, Ossolineum–DeAgostini, Wrocław–Warszawa [cop. 2004].
- Kitler W., *Transdyscyplinarność badań w naukach o bezpieczeństwie i w naukach o obronności*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe. Aspekty metodologiczne i dydaktyczne*, red. W. Kitler, T. Kosmider, Difin, Warszawa 2015.
- Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, wyd. 3 popr. i rozsz., Ossolineum–Wydawnictwo PAN, Wrocław 1965.
- Koziej S., *Teoria sztuki wojennej*, wyd. 2, Bellona, Warszawa [cop. 2011].

- Ksenofont, *Wyprawa Cyrusa*, tłum., przedm. i przypisy W. Madyda, wyd. 2, Czytelnik, Warszawa 2003.
- Kuc B.R., Ścibiorek Z., *Zarys metodologii nauk o bezpieczeństwie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018.
- Lasota J., *Zasady sztuki wojennej*, wyd. 2, Wydawnictwo Bookmarked, Warszawa 2020.
- Lawrence T.E., *Siedem filarów mądrości*, tłum. J. Schwakopf, wyd. 2, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1998.
- Liddell Hart B.H., *Strategia. Działania pośrednie*, tłum. E. Bagieński, przedm. J. Drzewiecki, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1959.
- Ludendorff E., *Wojna totalna*, tłum. F. Schoener, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1959.
- Machiavelli N., *O sztuce wojny*, tłum. A. Szopińska, wstęp B. Baran, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2008.
- Mossor S., *Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1986.
- Nożko K., *Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1973.
- du Picq A., *Studium nad bitwą*, tłum. J. Zając, Wydawnictwo Napoleon V, Oświęcim 2015.
- Polak A., *O potrzebie studiowania, uczenia się i czytania sztuki wojennej*, „Kwartalnik Bellona” 2012, nr 2.
- Rezmer W., *Dokąd zmierza współczesna polska historia wojskowa? Refleksje po lekturze pracy Marka Pasturczaka i Jerzego Lelwica pt. Trzeba ginąć, stąd się nie wychodzi. Krojanty 1939 – prawdy, mity, legendy*, Agencja Wydawnicza CB, Warszawa 2018, „Kwartalnik Bellona” 2020, nr 2.
- Rola-Arciszewski S., *Sztuka dowodzenia na zachodzie Europy*, Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1934.
- Rommel R., *Piechota atakuje*, tłum. Z. Żołądkiewicz, Wydawnictwo Tetragon – Instytut Wydawniczy Erica, [Warszawa] [cop. 2015].
- Sikorski W., *Przyszła wojna. Jej możliwości i charakter oraz związane z nim zagadnienia obrony kraju*, wyd. 2, przedm. F. Skibiński, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1984.
- Skibiński F., *Rozważania o sztuce wojennej*, [s.n.], Warszawa 1990.
- Ścibiorek Z., *Rozważania o obronie*, Bellona, Warszawa 1993.
- Tuchaczewski M.N., *Pisma wybrane*, t. 1 (tłum. E. Bagieński) i 2 (tłum. M. Sadykiewicz), wybór G.I. Ośkin, P.P. Czernuszkow, przedm. S. Biriuzow, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1966.
- Tukidydes, *Wojna peloponeska*, tłum., przedm. i przypisy K. Kumaniecki, wyd. 3, Czytelnik, Warszawa 1988.
- Wasilewski T., *Pogląd na teorię sztuki wojennej*, [nakł.] Stronnictwo Narodowe, Londyn 1954.
- Wiatr M., *Między strategią a taktyką*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999.
- Wrzosek M., *Wojny przyszłości. Doktryna, technika, operacje militarne*, Fronda, Warszawa [cop. 2018].
- Wyszczelski L., *Teorie wojenne i ich twórcy na przestrzeni dziejów: myśl wojskowa od powstania do końca lat osiemdziesiątych XX wieku*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2009.
- Zieliński J., *Teoretyczne podstawy walki zbrojnej*, AON, Warszawa 1995.

Dlaczego warto studiować historię sztuki wojennej *Streszczenie*

Autor skupia się na kluczowym problemie, jakim jest poznanie istoty sztuki wojennej, a mianowicie na studiowaniu dzieł, książek czy też artykułów naukowych, które pozwalają to osiągnąć. W artykule przedstawiono spostrzeżenia dotyczące wiedzy części oficerów młodszych na temat teorii i historii sztuki wojennej oraz odwołano się do badań, jakie były przeprowadzone wśród słuchaczy-oficerów studiujących w ASzWoj. Celem jest uświadomienie roli studiowania literatury obejmującej problematykę sztuki wojennej i polemologii w procesie dydaktycznym i podnoszeniu wiedzy wśród oficerów. Autor wskazuje również na rolę i zadania jakie stoją przed nauczycielami akademickimi w ukie-runkowywaniu słuchaczy w doborze literatury, ale także metodyce studiowania dzieł z zakresu historii wojskowej, przede wszystkim z zagadnień sztuki wojennej. Inspiracją do napisania artykułu było osobiste przekonanie autora o konieczności i potrzebie wskazania kierunków studiowania historii i teorii sztuki wojennej. Podyktowane to zostało także niepokojem związanym z coraz mniejszą wiedzą oficerów i pewnym chaosem terminologicznym w sztuce wojennej.

Słowa kluczowe: sztuka wojenna, historia sztuki wojennej, strategia, sztuka operacyjna, taktyka

Why you Should Study the History of the Art of War *Abstract*

The author focuses on the key aspect of getting to know the essence of the art of war, namely on studying works, literature or scientific research, which allows reaching this goal. The article presents observations on junior officers' knowledge of the theory and history of the art of war, and also refers to the research conducted among officers studying at the War Studies University (*Akademia Sztuki Wojennej*). The aim of the publication is to make the audience and academics aware of the role of studying literature that covers the issues of the art of war and polemology in the didactic process and in developing students' knowledge. The author points to the roles and tasks for academic teachers in guiding students in their selection of literature, but also with reference to the methodology of studying works on military history, and above all, the issues related to the art of war. The inspiration for the search for this article was the author's personal conviction about the necessity and need to indicate directions for the study of war history and theory. It is also dictated by the concern about the decreasing knowledge of officers and a certain terminological chaos in the art of war.

Key words: art of war, history of the art of war, strategy, operational art, tactics

Warum es sich lohnt, die Geschichte der Kriegskunst *zu studieren* *Zusammenfassung*

Der Autor konzentriert sich auf das zentrale Problem des Kennenlernens der Essenz der Kriegskunst, nämlich auf das Studium von Werken, Büchern oder wissenschaftlichen Artikeln, die einem dies ermöglichen. Der Artikel stellt Beobachtungen einiger Junioroffiziere über die Theorie und Geschichte der Kriegskunst vor und verweist auf die Forschung, die unter Studenten-Offizieren, die an der ASzWoj studieren, durchgeführt wurde. Das Ziel

ist es, das Bewusstsein für die Rolle des Studiums der Literatur zu den Themen Kriegskunst und Polemologie im didaktischen Prozess zu schärfen und das Wissen der Offiziere zu erhöhen. Der Autor weist auch auf die Rolle und die Aufgaben der akademischen Lehrenden hin, Studierende bei der Literatúrauswahl, aber auch bei der Methodik des Studiums von Werken im Bereich der Militärgeschichte, vor allem im Bereich der Kriegskunst, anzuleiten. Die Inspiration für diesen Artikel war die persönliche Überzeugung des Autors von der Notwendigkeit und dem Bedarf, Richtungen für das Studium der Geschichte und Theorie der Kriegskunst aufzuzeigen. Sie wurde auch von der Sorge um das abnehmende Wissen der Offiziere und einem gewissen terminologischen Chaos in der Kriegskunst diktiert.

Schlüsselwörter: Kriegskunst, Kriegsgeschichte, Strategie, Operationskunst, Taktik

Зачем изучать историю военного искусства

Резюме

Автор акцентирует внимание на ключевой проблеме познания сути военного искусства, а именно на важности изучении книг, разработок, научных статей. В статье приводятся сведения о знаниях младших офицеров на тему теории и истории военного искусства. Данные основаны на исследованиях, проводимых среди слушателей-офицеров, обучающихся в Академии военного искусства. В статье подчеркивается значение изучения литературы, освещающей вопросы военного искусства и полемологии в учебном процессе и во время курсов повышения знаний офицеров. Автор указывает также на роль и задачи, стоящие перед преподавателями вузов, которые показывают слушателям вуза возможности подбора литературы, а также методику изучения разработок на тему истории военного искусства. По мнению автора существует необходимость указать направления изучения истории и теории военного искусства. Это было продиктовано обеспокоенностью, связанной со снижением уровня знаний офицеров и определенным терминологическим хаосом в военном искусстве.

Ключевые слова: военное искусство, история военного искусства, стратегия, оперативное искусство, тактика

